Na tropie Bydgoskiej Konspiracji

MATERIAŁY Z GRY

HARCERSKI START 2022

ARCHIWA PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE W BYDGOSZCZY

HUFIEC ZHP BYDGOSZCZ-MIASTO

KUJAWY POMORZE

BOHATERKI

HUFCA ZHP BYDGOSZCZ-MIASTO

Danuta Miłewska-Subkowska
Stefania Jakubowska-Łassa
Teodora Maciejewska-Janke
Irena Gnap

HUFIEC ZHP BYDGOSZCZ-MIASTO
KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
NIW
ROHiS
Związek Harcerstwa Polskiego
KUJAWY POMORZE

BOHATERKI

HUFCA ZHP BYDGOSZCZ-MIASTO

Zofia Moroz
Elżbieta Smółko
Maria Buczkowska
„Biegoń-Bihun

PODHARCMISTRZYNI

UR. 19.10.1916 R.
ZM. 10.10.2003 R.

MARIA BIEGONIÓWNA-BIHUN-BUCZKOWSKA

Sadźmy, przyjacielu, róże!
Długo jeszcze, długo światu
Szumieć będą śnieżne burze:
Sadźmy je przyszłemu latu!

Ksawery Goszczyński

DZIAŁALNOŚĆ HARCERSKA DH. MARII BUCZKOWSKIEJ Z D. BIEGOŃ-BIHUN

• Jako 16-latka została drużynową harcerek w Chojnicach.

• W latach 1933-1935 była drużynową I Bydgoskiej Drużyny Harcerek im. Królowej Jadwigi.

• W 1940 roku rozpoczęła działalność konspiracyjną. Utworzyła zastęp, który przekształcił się w drużynę harcerską pod nazwą „Drużyna Tęczy". Z jej inicjatywy podczas konspiracji powstały w Bydgoszczy dwie drużyny harcerskie: „Młody Las" i „Stokrotki".

• Od 1943 roku była komendantką trzech drużyn konspiracyjnych. Angażowała się również w mały sabotaż.

• W 1944 r. została aresztowana przez gestapo i przewieziona do Ravensbrück, gdzie należała do drużyny „Mury".

• 30.03.1945 zostaje wyzwolona, wraca do Bydgoszczy.

Część komend podobozów z Tlenia. Trzecia z lewej „Maja" Buczkowska, 1957.

Po środku „Maja" Buczkowska, 1957.

WYKSZTAŁCENIE

Uczęszczała do szkoły podstawowej i gimnazjum w Chojnicach. Gimnazjum ukończyła w Bydgoszczy. W 1937 roku zdała maturę w Liceum Handlowym w Bydgoszczy.

INNE PASJE

Była członkinią Teatru Harcerskiego w Bydgoszczy. Uczęszczała do Szkoły Rytmiki i Plastyki pani Lewandowskiej.

HARCMISTRZYNI

UR. 6.02.1947 R.
ZM. 7 .04.2008 R.

Ustawimy mały obóz.
Bramę zbudujemy z serc.
A z tych dusz, co tak gorące,
Zbudujemy sobie piec.
Rozpalimy mały ogień,
A w tym ogniu będziesz piekł
Naszą przyjaźń, która łączy,
która da ci to, co chcesz.

Autor nieznany

IRENA GNAP

DZIAŁALNOŚĆ HARCERSKA DH. IRENY GNAP

• Od 1964 r. przez 44 lata instruktorka ZHP.
• Przez 22 lata drużynowa gromady zuchowej, drużyny harcerskiej oraz szczepowa.
• Organizatorka 60 obozów w Polsce, za granicą, rajdów oraz imprez dla zuchów i harcerzy.
• Przewodnicząca Kręgu Instruktorskiego.
• Namiestniczka zuchowa Hufca ZHP Bydgoszcz-Miasto.
• Zastępczyni komendanta Hufca ZHP Bydgoszcz–Miasto.
• Przewodnicząca Hufcowej Komisji Stopni Instruktorskich.
• Przewodnicząca Hufcowego Zespołu Kadry Kształcącej.

Dh. Irena Gnap rozpoczyna kominek.

INNE PASJE

WSPÓŁPRACOWAŁA Z:
• Towarzystwem Miłośników Miasta Bydgoszczy,
• Ogólnopolskim Klubem Autorów i Dokumentalistów Historii Harcerskiej,
• Miejskim Komitetem Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa,
• Regionalnym Oddziałem PTTK „Szlak Brdy”,
• Harcerskim Klubem Turystyki Pieszej „Kiwaczki”,
• Stowarzyszeniem Przyjaciół Harcerstwa,
• Muzeum Oświaty w Bydgoszczy.

Jej pasją była także turystyka piesza i górska. Zdobyła Odznaki Turystyki Pieszej – OTP oraz Górskie Odznaki Turystyczne – GOT. Była Przodownikiem Turystyki Pieszej. Pomorza Południowego.

Mapa wykonana przez Dh. Irenę Gnap

WYKSZTAŁCENIE I DROGA ZAWODOWA

PODSTAWOWE:
• Szkoła Podstawowa nr 41 w Bydgoszczy

ŚREDNIE:
• Liceum Pedagogiczne w Nakle nad Notecią

WYŻSZE:
• Studium Nauczycielskie w Bydgoszczy na kierunku „Nauczanie początkowe i zajęcia praktyczno-techniczne”,
• Studia magisterskie z nauczania początkowego.

PODYPLOMOWE:
• Studium podyplomowe na kierunku „Podstawa Teorii i Metodyka ZHP”
• II stopień specjalizacji zawodowej z zakresu pedagogiki społecznej – metodyka ZHP.

PRACA JAKO NAUCZYCIELKA:
• W Szkołach Podstawowych nr 21, nr 25, nr 45 w Bydgoszczy oraz Murowańcu.
• W Ognisku Pracy Pozaszkolnej „Dom Harcerza” oraz Młodzieżowym Domu Kultury Nr 4 w Bydgoszczy.

Hm. Irena Gnap podczas obozu.

PODHARCMISTRZYNI

UR. 23.05.1917 R.
ZM. 2.02.1992 R.

STEFANIA JAKUBOWSKA–ŁASSA

Nie ma właściwej drogi,
jest tylko nasza własna droga,
którą razem tworzymy.

Autor nieznany

DZIAŁALNOŚĆ HARCERSKA DH. STEFANII JAKUBOWSKIEJ-ŁASSA

Jej praca oparta była na 10 punktach Prawa Harcerskiego. 27 września 1929 r. jako 12-letnia dziewczynka wstąpiła do Związku Harcerstwa Polskiego do 4 żeńskiej BDH im. Marii i Władysława Zamojskich w Bydgoszczy i złożyła Przyrzeczenie Harcerskie 20 grudnia 1931 roku. Do 1939 roku brała czynny udział w pracach i zadaniach drużyny, zdobywając stopnie harcerskie i sprawności w zakresie terenoznawstwa.

Brała udział w następujących obozach: 1930 r. w Polędzie Kościelnym; w 1932 r. w Iwaniu Złotym k. Zaleszczyk jako zastępowa; w 1933 r. w Zubsuchym Zębie k. Wilna jako zastępowa; w 1938 r. w Milaszowie k. Wilna jako zastępowa.

Ukończyła kurs łączności zorganizowany dla Związku Harcerstwa Polskiego przez jednostkę wojskową w Bydgoszczy. Ułatwiło to Jej włączenie się w 1939 roku do Pogotowia Harcerek. W grudniu 1941 r. wstąpiła do konspiracyjnej drużyny Harcerek „Młody Las", organizacji konspiracyjnej, i tam odważnie oraz bardzo aktywnie pomagała potrzebującym. W Jej mieszkaniu odbywały się lekcje tajnego nauczania prowadzone przez dwie nauczycielki oraz kurs sanitarny. Organizowała pomoc więźniom i jeńcom w obozach niemieckich oraz pomoc materialną rodzinom, których członkowie przebywali w obozach koncentracyjnych.

Po wyzwoleniu w 1945 r. włączyła się aktywnie w działalność Hufca i Komendy Chorągwi ZHP pełniąc funkcję drużynowej 2 żeńskiej BDH im. Królowej Korony Polskiej w gimnazjum przy 2 Państwowym Gimnazjum i Liceum Żeńskim przy ul . Grodzkiej w Bydgoszczy. Równocześnie od 15 września 1945 do 10 kwietnia 1946 r. sprawowała funkcję hufcowej I Hufca Harcerek, prowadząc jednocześnie Zastęp Drużynowych I Hufca.

W sierpniu 1945 r. brała udział w Zlocie CAS w Radziejowicach pod Warszawą jako obożna Chorągwi Pomorskiej. Latem 1946 r. odbyła kurs podharcmistrzowski w Mirachowie w powiecie kartuskim prowadzony przez Główną Kwaterę i Naczelniczkę hm. Wiktorię Dewitzową. Rozkazem z 10 czerwca 1947 r. została mianowana podharcmistrzynią.

Z wielkim zaangażowaniem prowadziła swoją drużynę. Założyła Koło Przyjaciół Harcerzy. Poza ogólną pracą w hufcu i chorągwi prowadziła akcję letnią jako komendantka trzech obozów na Ziemiach Odzyskanych: w 1946 r. w Złotowie k. Człuchowa; w 1947 r. w Wolinie k. Wałbrzycha; w 1948 r. w Bystrzycy k. Świdnicy. Jej drużyna jako jedna z przodujących w Bydgoszczy rozrosła się i przekształciła się w szczep.

WYKSZTAŁCENIE I DROGA ZAWODOWA

Urodzona w Bydgoszczy, od najmłodszych lat wychowywana w duchu patriotycznym.
Ukończyła Miejską Szkołę Wydziałową w Bydgoszczy. Po wojnie pracowała w biurze architektonicznym na stanowisku księgowej.
W 1947 r. Druhna Stefania wyszła za mąż.

Komenda obozu 4 BDH i 2 BDH w Bystrzycy Kłodzkiej, trzecia z lewej Dh. Stefania Jakubowska--Łassa, 1947.

Defilada z okazji poświęcenia sztandaru 2 BDH im. Królowej Polski, prowadzi drużynowa phm. Stefania Jakubowska, 1947.

HARCMISTRZYNI

TEODORA MACIEJEWSKA-JANKE

Praca to bieg i kto utrzyma cały czas tempo, ten zwycięży. Trudności życia są błogosławieństwem, gdyż przezwyciężanie ich oznacza zwycięstwo.

Olga Drahonowska-Małkowska

UR. 1.10.1915 R.
ZM. 27.12.2011 R.

DZIAŁALNOŚĆ HARCERSKA DH. TEODORY MACIEJEWSKIEJ-JANKE

• W 1926 r. wstąpiła do 4 żeńskej BDH.
• Od 1934 r. drużynowa 15, 14,11 żeńskiej BDH.
• W 1939 r. ukończyła kurs podharcmistrzowski w Buczu.
• W czasie okupacji zaangażowała się w działalność konspiracyjną - sabotaż.
• W 1945 r. członkini Komendy Chorągwi Bydgoskiej.
• W 1946 r. została Komendantką Ośrodka Harcerskiego.
• W latach 1948-1956 zawiesiła działalność.
• Od 1989 r. była przewodniczącą Okręgowego Komitetu Odrodzenia ZHP, współpracowała z ZHR.
• W 1995 r. wydała książkę „Harcerstwo żeńskie w Bydgoszczy 1918-1948".

Defilada 15 drużyny harcerek. Prowadzi Dh. Teodora Maciejewska, 1935.

14 BDH na Świdnicy w czasie wędrówki po Orlej Perci. Pierwsza z lewej drużynowa Teodora Maciejewska, 1938.

WYKSZTAŁCENIE

PODSTAWOWE:
• Szkoła Podstawowa w Bydgoszczy
ŚREDNIE:
• Miejska Szkoła Wydziałowa w Bydgoszczy
WYŻSZE:
• Studium Nauczycielskie w Inowrocławiu - kurs bibliotekarsko-świetlicowy
• Studia magisterskie z nauczania początkowego

2 BDH wizytacja w Borsku. Pierwsza z prawej Dh. Teodora Maciejewska, 1939.

HARCMISTRZYNI

UR. 11.02.1921
ZM. 7.01.1993

DANUTA MILEWSKA–SUBKOWSKA

Idź! Czuwaj!...
i szły wierząc
w Zwycięstwo!

autor nieznany

DZIAŁALNOŚĆ HARCERSKA DH. DANUTY MILEWSKIEJ–-SUBKOWSKIEJ

Do Związku Harcerstwa Polskiego wstąpiła w 1932 r., do Szkolnej 1 Drużyny Harcerskiej im. Królowej Jadwigi w Chełmnie. Od 1938 r. w Bydgoszczy kontynuuje działalność harcerską w 4 Bydgoskiej Drużynie Harcerek im. Marii i Władysława Zamojskich.

We wrześniu 1939 r. uczestniczyła w Pogotowiu Harcerek, niosąc pomoc wszędzie tam, gdzie zaszła taka potrzeba, a już w listopadzie, kiedy w Bydgoszczy szalał terror hitlerowski, Dh. Danuta zaczęła organizować konspiracyjną drużynę Harcerek „Młody Las". W konspiracji harcerskiej używała pseudonimu „Sosna". W 1943 r. drużyna „Młody Las" została podporządkowana „Szarym Szeregom", a Dh. drużynowa ps. „Sosna", zaprzysiężona przez Porucznika AK Hm Edwarda Zürna, została kurierką-łączniczką na trasie Bydgoszcz–Łódź–Warszawa, przewożąc ważne pisma, rozkazy i polskie książki.Współdziałała z grupą harcerską „Modrzewie". W jej mieszkaniu przy ul. Toruńskiej odbywały się spotkania kurierów.

W lutym 1945 r. nastąpiło rozwiązanie drużyn konspiracyjnych przez ówczesną Komendantkę phm. Zofię Moroz i rozpoczęła się normalna praca w drużynach harcerskich. Dh. Danuta z kilkoma dziewczętami powołuje do życia IV Bydgoską Drużynę Harcerek Instruktorek im. Marii i Władysława Zamojskich. W tej drużynie, a także w środowisku, w którym pracowała, była wzorem i cieszyła się dużym autorytetem. W lipcu 1946 r. zorganizowała obóz w Żurze.

W 1956 r. Dh. Danuta wraz z mężem Bernardem Subkowskim wyjechała na Wybrzeże i zamieszkała w Sopocie, gdzie dalej prowadziła działalność harcerską. Była członkinią Komendy Hufca, drużynową X Sopockiej Drużyny Harcerek, członkinią Rady Kręgu Instruktorów Seniorów przy Komendzie Chorągwi w Gdańsku.

4 BDH defiluje w czasie Wystawy Ziem Odzyskanych we Wrocławiu. Prowadzi Dh. Danuta Subkowska z córką Krysią. 1948.

Komenda obozu 4 BDH i 2 BDH w Bystrzycy Kłodzkiej. Pierwsza z lewej Dh. Danuta Subkowska, 1947.

ZOFIA MOROZ

HARCMISTRZYNI

UR. 16.06.1916 R.
ZM. 23.02.2006 R.

Co do znaczy „czuwam”? To znaczy, że staram się być człowiekiem sumienia. Że tego nie zagłuszam i nie zniekształcam. Nazywam po imieniu dobro i zło, a nie zamazuję. Wypracowuję w sobie dobro, a ze zła staram się oprawić, przezwyciężać je w sobie.

Jan Paweł II

WYKSZTAŁCENIE I DROGA ZAWODOWA

PODSTAWOWE:
• Szkoła Powszechna w Bydgoszczy

ŚREDNIE:
• Prywatne Seminarium Nauczycielskie w Bydgoszczy.
• Państwowe Seminarium Nauczycielskie w Toruniu.
Nauka zakończona egzaminem dojrzałości w 1935 r.

WYŻSZE:
• Instytut Pedagogiki Specjalnej 1969-1970 r.
• Studium Defektologii 1972 r.

NAUCZYCIELKA:
W 1935 r. rozpoczęła pracę w nowo utworzonym Miejskim Koedukacyjnym Gimnazjum Kupieckim oraz na kursach dla żołnierzy analfabetów 15 Pułku Artylerii Lekkiej i 62 Pułku Piechoty w Bydgoszczy. W czasie okupacji zostaje wysłana do pracy przymusowej w Zakładach Fotochemicznych OPTA. Uczestniczy w tajnym nauczaniu języka polskiego i historii. Aresztowana przez Gestapo trafia do KL. Ravensbrück. Po zwolnieniu z obozu dalej zajmuje się pracą konspiracyjną. Po wojnie pracuje w Szkole Podstawowej nr 12 w Bydgoszczy. Uczy języka polskiego i historii.

SIOSTRA ZAKONNA:
W 1956 r. złożyła pisemną prośbę o przyjęcie jej do Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Misjonarek Maryi w Warszawie. Po zakończeniu nowicjatu pracowała w DPS w Klemensowie k. Zamościa. We wrześniu 1965 r. została dyrektorem Domu Opieki Społecznej „Caritas" w Kadłubie k. Strzelec Opolskich. Działała tam przez 28 lat. Zmodernizowała i rozbudowała tę placówkę. W 1968 r. przy DPS utworzyła Szkołę Życia. W 1993 r. przeniosła się do Domu Prowincjonalnego w Warszawie. Prowadziła kursy szkoleniowe dla harcerek z Chorągwi Mazowieckiej.

Obchody Święta 3 Maja. W kapeluszu hm. Zofia Moroz, 3 maja 1947 r.

Kolonia 16 żeńskiej BDH. W środku drużynowa Dh. Zofia Moroz, lipiec 1937 r.

DZIAŁALNOŚĆ HARCERSKA DH. ZOFII MOROZ

• 22 lutego 1933 r. na uroczystej zbiórce z okazji Dnia Myśli Braterskiej Dh. Zofia Moroz została przyjęta do Związku Harcerstwa Polskiego, wstępując do 4 Żeńskiej BDH, przy Seminarium Nauczycielskim w Bydgoszczy.

• W lipcu 1935 r. na obozie w Zakopanem złożyła Przyrzeczenie Harcerskie na ręce Olgi Małkowskiej. W kwietniu 1936 r. przy Gimnazjum Kupieckim w Bydgoszczy, za zgodą Władz Harcerskich i Oświatowych Dh. Zofia Moroz założyła 16 Żeńską Drużynę Harcerek im. Narcyzy Żmichowskiej. Była jej drużynową do końca sierpnia 1939 r. Drużyna w bardzo krótkim czasie stała się jedną z najlepszych w Bydgoszczy. Dh. Zofia zwracała szczególną uwagę na wychowanie w duchu miłości bliźniego, braterstwa i ofiarnej służby dla innych.

• W sierpniu 1939 r. Dh. Zofia uczestniczyła w kursie podharcmistrzowskim, który odbył się w Szkole Instruktorskiej na Buczu k. Skoczowa. Ze względu na napiętą sytuację polityczną, w ostatnim tygodniu kurs został przeniesiony do Rabsztyna. Z chwilą wybuchu II wojny światowej Dh. Zofia prowadziła wraz z harcerkami 16 Żeńskiej BDH punkty sanitarne i miejsca dożywiania na terenie miasta oraz na dworcu PKP. Po zajęciu Bydgoszczy przez okupanta przeszła do działalności konspiracyjnej, zajmując się tajnym nauczaniem oraz pomocą rodzinom aresztowanych lub zamordowanych. 10 kwietnia 1940 r. została aresztowana i wysłana do obozu Ravensbrück. Tam, mimo terroru, przystąpiła do drużyny harcerskiej „Mury", działającej pod hasłem „Trwaj i pozwól wytrwać innym". Po zwolnieniu z obozu wróciła do Bydgoszczy i podjęła dalszą pracę konspiracyjną, aż do zakończenia działań wojennych. W styczniu 1945 r. prowadziła punkt dożywiania dla Polaków wracających z niewoli oraz opiekę nad starcami i kalekami w DPS przy ul. Traugutta w Bydgoszczy.

• W lutym 1945 r. na zbiórce kadry Instruktorskiej została komendantką Ośrodka ZHP w Bydgoszczy, pełniąc jednocześnie funkcję członkini komendy Bydgoskiej Chorągwi Harcerek ZHP. Do obowiązków Komendantki Ośrodka Harcerskiego należało zakładanie nowych drużyn harcerskich.

Dh. Zofia Moroz była założycielką następujących drużyn harcerskich w Bydgoszczy:

• Kwiecień 1945 r. - 5 Żeńskiej BDH im. Św. Barbary – Szkoła Podstawowa nr 24 przy ul. Chwytowo.

• Wrzesień 1945 r. - Żeńskiej BDH przy Szkole Podstawowej nr 12 przy ul. Henryka Dąbrowskiego.

• Wrzesień 1946 r. - 20 żeńskiej BDH im. Józefiny Jotejko przy Liceum Pedagogicznym przy ul. Seminaryjnej.

• 3 lipca 1945 r. Dh. Zofia została powołana na funkcję zastępcy komendantki Bydgoskiej Chorągwi Harcerek ZHP. Pełniła tę funkcję do grudnia 1949 r. Była organizatorką i komendantką Centralnej Akcji Szkoleniowej „CAS" dla 180 drużynowych z Województwa Pomorskiego. Szkolenie to odbyło się w lipcu 1945 r. w Radziejowicach k. Warszawy. Organizowała również kursy dla zastępowych. Po włączeniu ZHP do ZMP odmówiła dalszej współpracy. Od 1965 r., już jako dyrektor DPS w Kadłubie, działała na rzecz dzieci niepełnosprawnych, tworząc drużyny „Nieprzetartego Szlaku" im. Marii Grzegorzewskiej, a będąc już na emeryturze od 1993 r., za zgodą przełożonych i na prośbę Chorągwi Mazowieckiej ZHP wyraziła zgodę na udział w szkoleniowych spotkaniach z kandydatkami na drużynowe.

ELŻBIETA SMÓŁKO

UR. 21.10.1907 R.
ZM. 1984 R.

PODHARCMISTRZYNI

Bo u nas nie ma różnic, ni stopni, ni lat.
Czy wilczek, czy młodzik, czy wódz - to nam brat.
Cały świat przed nami, więc spieszmy, póki czas
Na grę wielką życia, co wszystkich czeka nas.

Artur Poyser (przekład Olga Drahonowska-Małkowska)

WYKSZTAŁCENIE I DROGA ZAWODOWA

W 1920 r. przyjechała wraz z rodzicami do Inowrocławia. Po maturze wyjechała do Francji, gdzie w latach 1927-1931 uczyła polskie dzieci. Wróciła ponownie do Polski. Po ukończeniu studiów w 1933 r.otrzymała skierowanie do pracy w Bydgoszczy, do szkoły podstawowej przy ul. Świętojańskiej. Pracowała tam do 1939 r. i powróciła tam także po wojnie.

W roku szkolnym 1949/50 przeszła do III Liceum Ogólnokształcącego, gdzie prowadziła zajęcia z rytmiki wg. własnego projektu. Przygotowała wspaniałe widowisko tańców śląskich z udziałem 500 par dzieci z różnych szkół. W latach 1948-1972 pracowała w szkole Muzycznej w Bydgoszczy w klasie skrzypiec i chóru.

W latach 1947-49 pracowała w Państwowym Liceum Pedagogicznym i Szkole Ćwiczeń. W okresie 1963-64 była nauczycielką wychowania muzycznego w I Liceum Ogólnokształcącym w Bydgoszczy. Prowadziła też zajęcia umuzykalnienia w Szkole dla Dzieci Ociemniałych oraz zajęcia w Technikum Rolniczym. W 1972 r. przeszła na emeryturę. Do 1984 r. prowadziła chór mieszany w Parafii Świętych Braci Męczenników i katechezę dzieci klas drugich.

INNE PASJE

Będąc we Francji, wśród dzieci Polonii utworzyła chór dziecięcy, który wykonywał polskie pieśni patriotyczne, budząc wśród dorosłych miłość i tęsknotę za ojczyzną.

W latach 1945-49 współpracowała z dyrektorem programowym i dyrygentem Polskiego Radia w Bydgoszczy Arnoldem Rezlerem.

Przygotowywała występy dziecięcego zespołu chóralnego z orkiestrą Polskiego Radia, w programach ogólnopolskich i lokalnych. W roku szkolnym 1949/50 przygotowała wspaniałe widowisko tańców śląskich wykonanych przez 500 par dzieci z różnych szkół.

DZIAŁALNOŚĆ HARCERSKA DH. ELŻBIETY SMÓŁKO

W czasie pobytu we Francji pomagała tworzyć męską drużynę harcerzy. Po powrocie do Bydgoszczy w 1933 r. przejęła gromadę zuchową przy szkole podstawowej przy ul. Świętojańskiej. Gromada Pszczółek liczyła 66 dziewczynek.

W 1934 r. wzięła udział w obozie zorganizowanym przez Chorągiew Wielkopolską Harcerek w Runowie Krajeńskim.

Na przełomie lat 1934-35 uczestniczyła w obozie zorganizowanym przez Główną Kwaterę Harcerek. Komendantką obozu była hm. Jadwiga Zwolakowska - twórczyni ruchu zuchowego dziewczynek.

Latem 1935 r. wzięła udział w wędrownym obozie dla instruktorów zuchowych. Od roku 1935 nieprzerwanie współpracowała z Wydziałem Zuchów Głównej Kwatery ZHP, również jako współautorka podręcznika „W gromadzie zuchów". W 1936 r. była główną oboźną na Międzynarodowym obozie drużyn zuchowych w Porąbce. W 1937 r. w trakcie pobytu na Buczu zdobyła stopień podharcmistrza. Równocześnie pełniła funkcję komendantki Żeńskiego Hufca Zuchowego w Bydgoszczy. Na zlocie w Spale z okazji 25-lecia ZHP była drużynową drużynowych zuchów. W 1938 r. prowadziła obóz dla Drużynowych Gromad Zuchowych Polonii spod znaku Rodła na Śląsku Opolskim.

W czasie okupacji kontrolowana przez Gestapo pracowała w różnych zakładach jako robotnica.

W latach 1947-49 była opiekunką drużyny harcerskiej i gromady zuchowej przy Państwowym Liceum Pedagogicznym.

W latach 1948-72 była opiekunką drużyny harcerskiej przy Szkole Muzycznej w Bydgoszczy i przygotowała w latach 60. harcerski zespół chóralny, który zajął I miejsce w konkursie piosenki harcerskiej.

Kurs drużynowych zuchów. Dh. Elżbieta Smółka, 1934 r.

Porąbka, międzynarodowy kurs dla dużynowych zuchów. Pierwsza z prawej Dh. Elżbieta Smółka, 1934 r.

Partnerzy:

hm. Mieczysław Hojan, „Harcerki i harcerze w Bydgoszczy", Historia Harcerstwa Bydgoskiego
w latach 1917–2007, Bydgoszcz 207 st. 41-45 (fragmenty)

POGOTOWIE HARCERSKIE (1938–1939)

W latach poprzedzających wybuch wojny praca harcerska odbywała się z uwzględnieniem stopniowego przygotowania harcerek i harcerzy do służby pomocniczej i obrony cywilnej ludności.
Harcerki i harcerze zaczynają zdobywać sprawności przydatne w zmieniającej się sytuacji: łącznościowe, sanitarne, spadochronowe. [...]
Harcerska Akcja Letnia 1939 roku była skromniejsza, niektóre obozy zamieniono na kilkudniowe wycieczki.
W sierpniu 1939 roku komendanci bydgoskich Ośrodków Harcerskich ogłosili rozkazy w których nakazano m.in.:

- przygotowanie planów alarmowych,
- szkolenia drużyn w zakresie obronności, a w szczególności obrony przeciw lotniczej,
- przeglądu wyposażenia drużyn,
- zachowania ścisłej tajemnicy w sprawach pogotowia.

24 sierpnia 1939 roku wielu drużynowych i harcerzy starszych otrzymało powołanie do wojska.
25 sierpnia zarządzono alarmowe zbiórki w Ośrodkach Harcerskich, rozdzielono służby dla drużyn.

CZAS SŁUŻBY.

Harcerki i harcerze w 23 punktach w Bydgoszczy przystępują do kopania rowów obronnych. Druhna phm. Zofia Moroz wraz z 4 BDH i 16 BDH prowadzi na dworcu punkt opieki dla dzieci i matek, Druhna Teodora Maciejewska koordynuje punkt pomocy na ulicy Kujawskiej.

1 września 1939 zbombardowano bydgoski dworzec kolejowy, kolejne bombardowania powodują, że harcerska służba sanitarna staje się bardzo potrzebna.
W kronice 7 BDH odnotowano „W tym rozgardiaszu brać harcerska trzyma się mocno. Harcerze wynoszą rannych, przy pomocy harcerek i sióstr PCK udzielana jest pierwsza pomoc"

5 września do Bydgoszczy wkraczają wojska niemieckie, harcerze i harcerki w obawie przed represjami ściągają mundury harcerskie, ale nadal w małych grupach udzielają pomocy w szpitalach i indywidualnie w domach. Rozpoczynają się aresztowania w tym również harcerzy i instruktorów.

Komendantka Ośrodka Harcerek zarządza spalenie spisu oraz archiwum harcerek. W ten sposób częściowo uratowano harcerki przed aresztowaniami i represjami. [...]
Po pierwszych tragicznych miesiącach walki i okupacji do Bydgoszczy dotarły wieści o „Szarych Szeregach".

GDY SZUMIAŁ „MŁODY LAS"

(...) Mimo krwawej masakry na Starym Rynku, w czasie której we wrześniu 1939 r. rozstrzelali Niemcy 60 harcerzy i harcerek, pochowanych następnie we wspólnej mogile w lesie pod Tryszczynem, mimo zamurowania żywcem 40 harcerzy w podziemiach b. kościoła jezuickiego – brać harcerska stawiła się na wezwanie swych drużynowych i podjęła pracę konspiracyjną.

Kalendarz Bydgoski na rok 1970 – Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy, Bydgoszcz 1970 rok. st. 116-117.

Na tropie Bydgoskiej Konspiracji

Gra Miejska

25.09.2022

DH. MARIA BUCZKOWSKA Z D. BIEGOŃ-BIHUN:

Ur. I9.I0.I9I6 r.
Zm. I0.I0.2003 r.

- W 1940 roku rozpoczęła działalność konspiracyjną. Utworzyła zastęp, który przekształcił się w drużynę harcerską pod nazwą „Drużyna Tęczy". Z jej inicjatywy podczas konspiracji powstały w Bydgoszczy dwie drużyny harcerskie: „Młody Las" i „Stokrotki".
- Od 1943 roku była komendantką trzech drużyn konspiracyjnych. Angażowała się również w mały sabotaż.
- W 1944 r. została aresztowana przez gestapo, przewieziona do Ravensbrück, gdzie należała do drużyny „Mury".

PHM. STEFANIA JAKUBOWSKA-ŁASSA

Ur. 23.05.I9I7 r.
Zm. 2.02.I992 r.

- Ukończyła kurs łączności
- W 1939 roku przystępuje do Pogotowia Harcerek.
- W grudniu 1941 r. wstąpiła do konspiracyjnej drużyny Harcerek „Młody Las",
- W Jej mieszkaniu odbywały się lekcje tajnego nauczania prowadzone przez dwie nauczycielki oraz kurs sanitarny.
- Organizowała pomoc więźniom i jeńcom w obozach niemieckich oraz pomoc materialną rodzinom, których członkowie przebywali w obozach koncentracyjnych.

Ur. I.I0.I9I5 r.
Zm. 27.I2.20II r.

HM. TEODORA MACIEJEWSKA-JANKE

- W 1926 r. wstąpiła do 4 żeńskiej BDH.
- Od 1934 r. drużynowa 15, 14,11 żeńskiej BDH.
- W 1939 r. ukończyła kurs podharcmistrzowski w Buczu.
- We wrześniu 1939 roku prowadziła punkt dożywiania uchodźców przy ul. Kujawskiej
- W czasie okupacji zaangażowała się w działalność konspiracyjną – sabotaż. Organizowała wysyłkę paczek żywnościowych do obozów w Dachau.
- Autorka książki "Harcerstwo żeńskie w Bydgoszczy"

Jako pierwsze rozpoczęły nielegalną działalność drużyny pozaszkolne:

- I BDH – im. Stanisława Staszica
- VII BDH – im. Karola Chodkiewicza
- VIII BDH – im Władysława Jagiełły
- XVI BDH – im. Mariana Zaruskiego

Harcerze organizowali dla potrzebujących opał i leki, opiekowali się chorymi i rannymi, zabezpieczali mienie i dokument harcerskie. [...]

Kiedy 19 maja 1940 roku przybył do Bydgoszczy łącznik Głównej Kwatery ZHP hm Benedykt Porożyński zastał bydgoskie drużyny w pełnej gotowości konspiracyjnej. Poprzez phm Bernarda Subkowskiego skontaktował się z phm Bernardem Mrozińskim i phm Hubertem Boninem, których po zaprzysiężeniu wciągnął do Związku Walki Zbrojnej i „Szarych Szeregów".

Nowo zaprzysiężeni członkowie organizacji otrzymali plan działania konspiracyjnego oraz program szkoleniowy. Zgodnie z tym planem, Chorągiew Pomorska miała zająć się głównie służbą wywiadowczą, prowadząc jednocześnie przygotowania do akcji bojowych. Bydgoskie drużyny pozaszkolne otrzymały rozkaz włączenia się do zorganizowanej pracy konspiracyjnej. I BDH, której przewodził phm Bernard Subkowski, zlecono specjalizowanie się w łączności. VII BDH z phm Hubertem Boninem – zajęła się organizacją służby sanitarnej. VIII BDH z phm Maksymilianem Jakubowskim – zaczęła przygotowywać się do służby samochodowej. XVI BDH z phm Gruze – rozpoczęła szkolenie w służbie wodnej na Noteci, Brdzie i Wiśle, IV BDH – Żeńska z druhną hm Danutą Subkowską przystąpiła do organizacji tajnych kompletów.

[...] Pomorskie „Szare Szeregi" przyjęły konspiracyjną nazwę „Młody Las" i natychmiast rozwinęły ożywioną działalność. Harcerska Służba Informacyjna uruchomiła w Bydgoszczy przy Lenartowicza nasłuch radiowy, zdobyte w ten sposób wiadomości kolportowano na zbiórkach.

KONSPIRACYJNE HARCERSTWO ŻEŃSKIE (POGOTOWIE HARCEREK)

W konspiracji działały trzy drużyny żeńskie:

- drużyna „Tęczowe Dziewczęta" drużynowa Maria Biegoniówna Bihun ps. „Maja",
- drużyna „Młody Las" – z druhną drużynową Danutą Subkowską ps.„Sosna",
- drużyna „Szarotki" drużynowa Helena Kubińska

Działalność konspiracyjna w pierwszym okresie wojny polegała na rozbudzeniu i pogłębianiu świadomości patriotycznej, oraz podtrzymywaniu dumy narodowej wśród harcerek. [...]

Harcerki opracowywały we własnym zakresie książeczki dla dzieci (rysunki, wycinanki, malowanki) dokonywały wyboru poezji patriotycznej dla młodzieży, pomagały rodzinom jeńców wojennych oraz osób więzionych przez Gestapo oraz w miarę możliwości organizowały dla nich pomoc żywnościową. Od 1942 roku przy pomocy dh Zofii Moroz harcerki zorganizowały i prowadziły tajne nauczanie, głównie tych dzieci, które zmuszone uczęszczać do niemieckich szkół, zapominały języka polskiego. Lekcje odbywały się w domach harcerek względnie uczniów. [...] między innymi w domu druhny Stefani Jakubowskiej–Łassa Harcerki samodzielnie przygotowywały potrzebne pomoce naukowe, książeczki, gry tematyczne związane z Polską i jej historią. Poza tym kolportowały i wypożyczały przechowywane w ukryciu przedwojenne książki.

[...] Od 1943 roku funkcję komendantki Harcerek w Bydgoszczy powierzono dh Marii Biegoniównej, a w działalności harcerskiej wzmożono nacisk na zdobywanie sprawności harcerskich w zakresie łączności, pomocy sanitarnej i znajomości terenu. Harcerki podejmowały tzw. mały sabotaż, kolportowały gazetki podziemne, przekazywały wiadomości z nasłuchu radiowego. Były kurierkami – łączniczkami na trasie Bydgoszcz–Łódź–Warszawa (druhna Danuta Subkowska).

Ur. II.02.I92I r.
Zm. 7.0I.I993 r.

DH. DANUTA MILEWSKA-SUBKOWSKA

We wrześniu 1939 r. uczestniczyła w Pogotowiu Harcerek, od listopada 1939 zaczęła organizować konspiracyjną drużynę Harcerek „Młody Las". W konspiracji harcerskiej używała pseudonimu „Sosna". W 1943 r. drużyna „Młody Las" została podporządkowana „Szarym Szeregom", a Dh. drużynowa ps. „Sosna", zaprzysiężona przez Porucznika AK Hm Edwarda Żurna, została kurierką-łączniczką na trasie Bydgoszcz–Łódź–Warszawa, przewożąc ważne pisma, rozkazy i polskie książki. Współdziałała z grupą harcerską „Modrzewie". W jej mieszkaniu przy ul. Toruńskiej odbywały się spotkania kurierów.

HM. ZOFIA MOROZ

Z chwilą wybuchu II wojny światowej dh. Zofia prowadziła wraz z harcerkami 16 Żeńskiej BDH punkty sanitarne i miejsca dożywiania na terenie miasta oraz na dworcu PKP. Po zajęciu Bydgoszczy przez okupanta przeszła do działalności konspiracyjnej, zajmując się tajnym nauczaniem oraz pomocą rodzinom aresztowanych lub zamordowanych. 10 kwietnia 1940 r. została aresztowana i wysłana do obozu Ravensbrück. Tam, mimo terroru, przystąpiła do drużyny harcerskiej „Mury", działającej pod hasłem „Trwaj i pozwól wytrwać innym". Po zwolnieniu z obozu wróciła do Bydgoszczy i podjęła dalszą pracę konspiracyjną, aż do zakończenia działań wojennych.

Ur. I6.06.I9I6 r.
Zm. 23.02.2006 r.

Św. Trójcy 3

W kamienicy przy ul. Świętej Trójcy 3 w latach 1942–1945 mieściła się kancelaria szefa sztabu Okręgu Pomorskiego AK ppłk Józefa Chylińskiego oraz szefa wywiadu mjr. Józefa Grussa. To tutaj wytwarzano ważne dla AK dokumenty, tutaj przez pewien czas przechowywano organizacyjne archiwum, ale również organizowano zebrania najważniejszych na Pomorzu konspiratorów. Mieszkanie to nosiło kryptonim „3x3".

"Katakumby"

Niezwykle istotnym miejscem na konspiracyjnej mapie Bydgoszczy była narożna kamienica przy zbiegu ulic Dworcowej i Matejki. W jej piwnicy znajdowała się kwatera konspiracyjna o kryptonimie „Katakumby".

HM. BERNARD MROZIŃSKI

pseud. „Prus", „Mrozik", „Zimny"

ur.8.06 I9I3 r.
zm.2I.0I. I992 r.

W maju 1940 roku komendantem hufca bydgoskiego został mianowany phm. Bernard Mroziński, który zjednoczył drużyny działające samodzielnie. Nadzorował zorganizowanie bydgoskiego batalionu harcerzy, który miał brać udział w walkach o miasto w planowanym powszechnym powstaniu. W sklepie optycznym, w którym pracował utworzył i prowadził ważny punkt łączności dla Sz.Sz i ZWZ. Z harcerzami zajmował się wywiadem, akcją pomocową, kolportażem podziemnych wydawnictw.

Hm. Teodora Maciejewska-Janke "Harcerstwo żeńskie w Bydgoszczy 1918-1949",. Bydgoszcz 2002

1	2	3	4	5	6	7	8
"Katakumby" ul. Dworcowa Matejki	Mistrz Enigmy	ul. Grodzka 15	IPN ul. W. Teskowej	Radio PiK	ZHR ul. Podgórna 7	Stary Rynek	ul. Śniadeckich 38

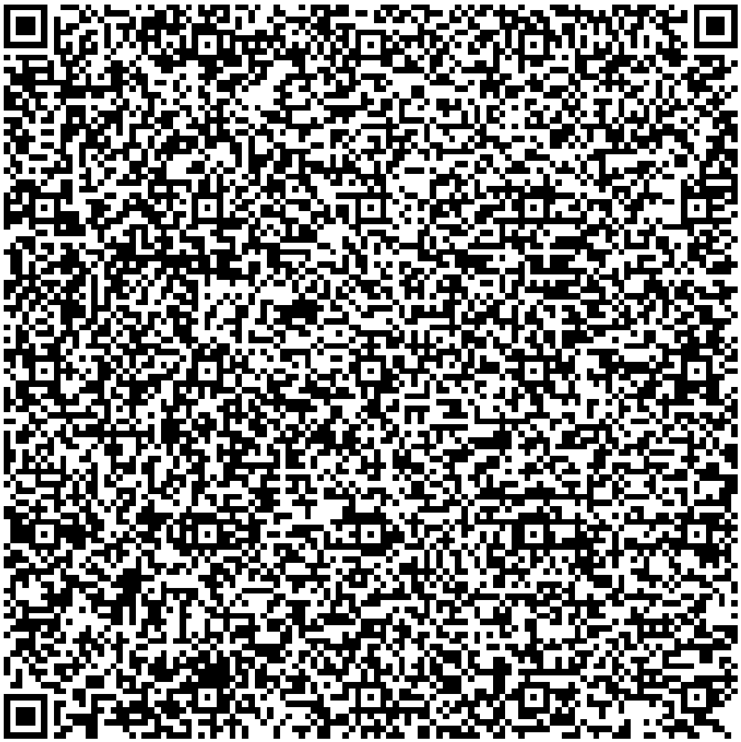
WASZA KOLEJNOŚĆ PUNKTÓW → Start → → →

ŚRÓDMIEŚCIE
BYDGOSZCZ 1939

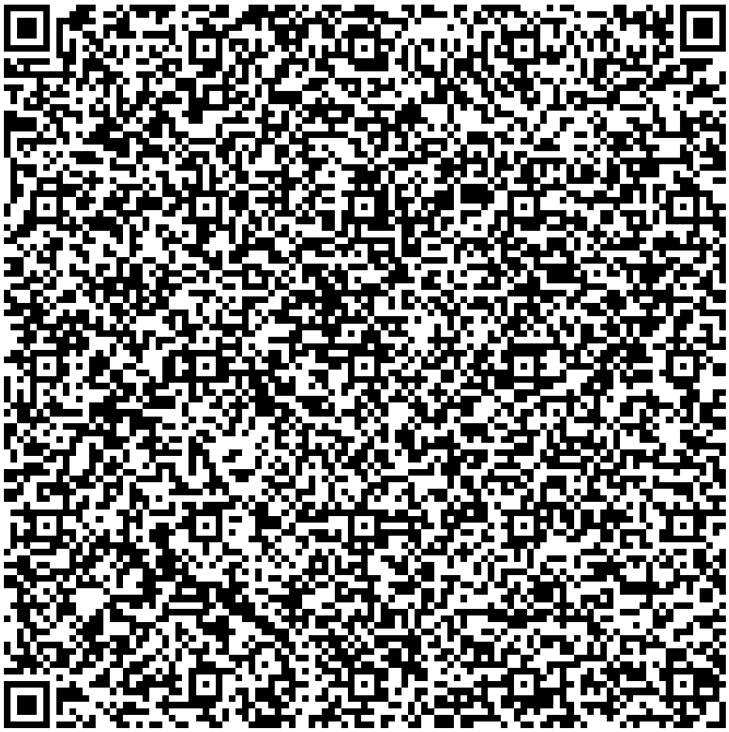

QR DO PUNKTÓW Z KOPERTAMI- ZGODNE Z PUNKTAMI NA MAPIE

8.

3.

2.

1.

11.

12.

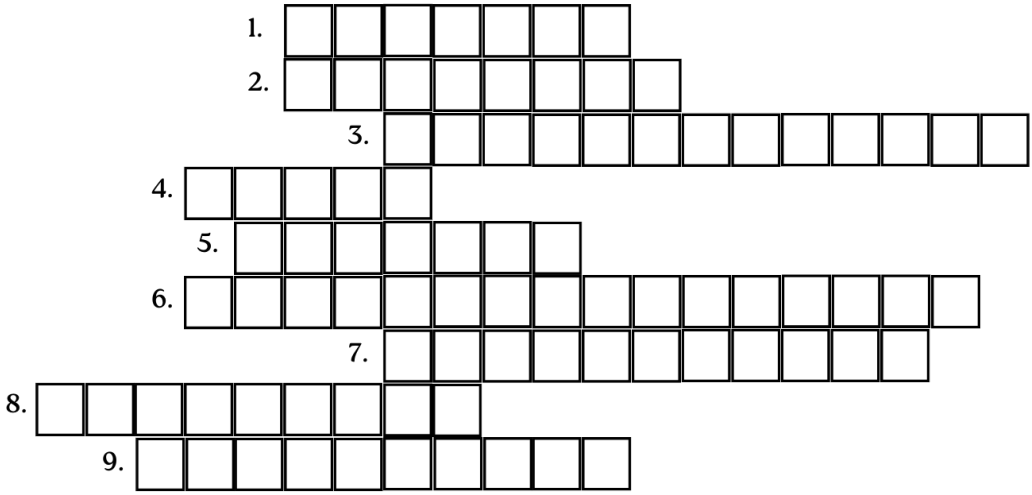
13.

15.

9. Krzyżówka:

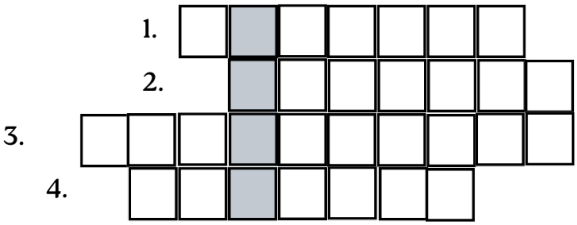

1. «forma walki z wrogiem lub protestu polegająca na uchylaniu się od pracy, wadliwym jej wykonywaniu lub na uszkadzaniu maszyn i narzędzi»
2. Do jakiej drużyny konspiracyjnej należała dh Stefania Jakubowska-Łassa?
3. Stopień, który posiada więcej z Bohaterek.
4. Pseudonim dh Danuty Milewskiej-Subskowskiej.
5. Kto nękał dh Elżbietę Smółko podczas okupacji?
6. Kto jest autorką "Harcerstwo żeńskie w Bydgoszczy 1918-48"?
7. W jakim obozie podczas wojny przebywała dh Zofia Moroz?
8. Co było pasją dh Ireny Gnap?
9. Jaką funkcję pełniła dh Danuta Milewska-Subkowska podczas wojny?

Hasło: .....

Na tropie
Bydgoskiej
Konspiracji

Krzyżówka:

1. W życiu zdarzają się nam różne trudne sytuacje, których czasem się boimy. Wizyta u dentysty, noc w namiocie na obozie. Jeśli przezwyciężymy nasz strach wtedy mówimy, że jesteśmy.....
   Bo tak mówi też prawo zucha
   Zuch jest....
   Wyobraźcie sobie jaką wielką odwagę miały druhny, które prowadziły tajne lekcje z dziećmi, przewoziły zakazane listy i paczki. Za to wszystko groziła kara śmierci. Druhny były naprawdę .....

2. Zobacz na twarze druhen, mimo że żyły w trudnych czasach na ich twarzach widnieje.....

3. W czasie wojny druhny nie mogły nosić munduru, gdyż za to groziła kara śmierci lub wywózka do obozu. Mimo, że go nie nosiły nadal były.....
Nie ważne czy jesteśmy w mundurze czy bez, musimy postępować zgodnie z naszym prawem

4. Kim jest osoba, która jest dzielna, jest wzorem dla innych, chętnie pomaga naraża własne życie tak jak strażak

Hasło: .....

Czy on może być bohaterem?

Na tropie
Bydgoskiej
Konspiracji

KARTY Z ZADANIAMI DO PUNKTÓW OSOBOWYCH, ZGODNIE Z PUNKTAMI NA MAPIE ►

9.

Na tropie Bydgoskiej Konspiracji

W jaki sposób podejmujesz ważne decyzje?
Czym się przy nich kierujesz?
Jakie masz drogowskazy?
Czy masz czas na rzeczy najważniejsze?

Na tropie Bydgoskiej Konspiracji

Kim jest dla Ciebie bohater?
Czy łatwo być bohaterem w dzisiejszych czasach?

BOHATERKI

HUFCA ZHP BYDGOSZCZ-MIASTO

Danuta Miłowska-Subkowska
Stefania Jakubowska-Łassa
Teodora Maciejewska-Janke
Irena Gnap

BOHATERKI

HUFCA ZHP BYDGOSZCZ-MIASTO

Zofia Moroz
Elżbieta Smólko
Maria Buczkowska
„Biegoń-Bihun

5.

Na tropie Bydgoskiej Konspiracji

Podczas okupacji dużą rolę odgrywało słowa, te które dawały nadzieję.
Czy znasz słowa, które dziś mogą sprawić radość i podnieść kogoś na duchu?
Jeśli tak, wypróbuj je dziś podczas gry.

4.

Na tropie Bydgoskiej Konspiracji

Czy jest coś takiego, o co walczyłbyś do ostatka?
Jeśli tak - co to takiego?
Czy dbasz o to w swojej codzienności?

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

6.

Na tropie Bydgoskiej Konspiracji

Łapanki" to jedna z metod terroryzowania ludności cywilnej.
Jedna z pierwszych łapanek miała miejsce już 9 września w Bydgoszczy na Szwederowie, gdzie na miejscu zamordowano 60 Polaków.

Jeśli gestapo podejrzewało, że dana osoba współpracuje z podziemiem urządzało zasadzki w mieszkaniu schwytanego lub podejrzanego członka podziemia w celu złapania kontaktujących się z nim osób był to tzw. "kocioł".

Pomyśl, co chciałbyś przekazać najbliższym gdybyś trafił na "łapankę" lub "kocioł"?

7.

Na tropie Bydgoskiej Konspiracji

Jak traktujemy ludzi, których nie lubimy, a potrzebują pomocy? Albo takich, którzy zrobili nam coś przykrego? Czy łatwo jest "kochać nieprzyjaciół"? Co to w ogóle znaczy? Czy warto?

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

10.

Na tropie
Bydgoskiej
Konspiracji

Pamięć

Co zanotowaliście we wspomnieniach i kronikach z przeżyć harcerskich minionego roku?
Czy prowadzicie kronikę drużyny?

14.

Na tropie
Bydgoskiej
Konspiracji

Zadanie

Znajdźcie kamienicę gdzie przed wojną mieściła się redakcja "Dziennika Bydgoskiego".
Po wybuchu II wojny światowej we wrześniu 1939 r. hitlerowcy zburzyli budynek redakcji i drukarni "Dziennika Bydgoskiego".
Podczas okupacji polskie gazety były zakazane.
Za posiadanie, kolportowanie gazet i ulotek konspiracyjnych groziła kara śmierci lub zesłanie do obozu koncentracyjnego.

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

AUTORZY:
Beata Kobus-
Zofia Kobus-
Krystyna Miszczuk-
Katarzyna Marszałek-

OPRACOWANIE GRAFICZNE:
Zofia Kobus-

ŹRÓDŁA:

- kroniki bydgoskich harcerzy

- Album „100 lat Bydgoskiego Harcerstwa"

- Hm. Teodora Maciejewska-Janke „Harcerstwo żeńskie w Bydgoszczy 1918-1949", Bydgoszcz 2002

- Hm. Mieczysław Hojan, „Harcerki i harcerze w Bydgoszczy", Historia Harcerstwa Bydgoskiego w latach 1917-2007, Bydgoszcz 207 st. 41-45 (fragmenty)

- Kalendarz Bydgoski na rok 1970 – Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy, Bydgoszcz 1970 rok. st. 116-117.

-Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

-Instytut Pamięci Narodowej, Delegatura Bydgoszcz

HUFIEC ZHP BYDGOSZCZ-MIASTO, 2022